

บทที่ 1

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

ในปี พ.ศ. 2512 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ จัดตั้งโครงการหลวงพัฒนาชาวเขาขึ้น โดยเริ่มพัฒนารูปแบบของการปลูกพืชทดแทนฝิ่น และต่อมาขยายงานครอบคลุมการพัฒนาด้านการเกษตร สาธารณสุข การศึกษา ซึ่งบทเรียนของโครงการหลวงได้ให้ความรู้และประสบการณ์แก่รัฐบาลและส่วนราชการในการพัฒนานโยบายและกลยุทธ์การทำงานบนพื้นที่สูง โดยประเทศไทยใช้เวลากว่า 40 ปี (2502-2546) สามารถลดพื้นที่ปลูกฝิ่นจาก 112,000 ไร่ (ผลผลิต 145 ตัน) จนเหลือประมาณ 5,266 ไร่ (ผลผลิต 13.1 ตัน) และในปี พ.ศ.2546 เหลือเพียงประมาณ 1,319 ไร่ (ผลผลิต 3.3 ตัน) ความสำเร็จของโครงการหลวงได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจากนานาชาติ โดยในปี พ.ศ.2531 โครงการหลวงได้รับรางวัลแมกไซไซด้านการพัฒนาทดแทนพืชเสพติดและการพัฒนาพื้นที่สูง และในปี พ.ศ.2547 รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ถอนประเทศไทยออกจากประเทศที่เป็นผู้ผลิตและลำเลียงยาเสพติดรายสำคัญ โดยมีหลักเกณฑ์คือมีพื้นที่ปลูกฝิ่นของประเทศไม่เกิน 6,250 ไร่ ในปัจจุบันไม่มีการปลูกฝิ่นในพื้นที่โครงการหลวงทั้ง 38 แห่งใน 5 จังหวัดทางภาคเหนือของไทย

ในปี พ.ศ. 2551 โครงการขยายผลโครงการหลวงได้เริ่มดำเนินการในพื้นที่ 17 แห่ง และปัจจุบันปี พ.ศ.2556 การดำเนินงานของโครงการขยายผลโครงการหลวง มีพื้นที่รวม 29 แห่ง ใน 8 จังหวัด ครอบคลุม 193 กลุ่มบ้าน ประชากร 121,292 คน โครงการขยายผลโครงการหลวงแม่สลองเป็นหนึ่งใน 29 แห่ง ที่สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแบบบูรณาการเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้น มีประชากร 2,003 ครัวเรือน 16,620 คน มีความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรมประเพณี และพิธีกรรม ซึ่งมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ประกอบด้วย 8 ชนเผ่า ได้แก่ ไทยพื้นราบ จีน ยูนาน ไทยใหญ่ อาข่า เย้า ลีซอ ลัวะ และลาหู่ ลักษณะการประกอบอาชีพของชุมชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ตำบลแม่สลองนอก ประกอบอาชีพหลัก คือ ทำการเกษตรโดยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์แบบวิถีเกษตรดั้งเดิม ร้อยละ 75 อาชีพรองลงมาคือ รับจ้างทั่วไปทั้งในและนอกพื้นที่ร้อยละ 20 และมีอาชีพเสริมคือการค้าขายคิดเป็นร้อยละ 5 ตามลำดับ ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ชา กาแฟอาราบิก้า ข้าวไร่ พลับ พลัม(เชอร์รี่) สุกุร และไก่พื้นเมือง มีรายได้เฉลี่ย 30,000 - 50,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ฐานะความเป็นอยู่ส่วนใหญ่ค่อนข้างยากจน โดยพึ่งพิงธรรมชาติเป็นหลักในการดำเนินชีวิต (ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลอง ปี พ.ศ. 2552)

ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาพร้อมกับชุมชน พบว่า ในปัจจุบันมีสภาพปัญหาต่างๆ ได้แก่ (1) ขาดแคลนน้ำเนื่องจากปัญหาด้านการบริหารจัดการน้ำ (2) สภาพดินเสื่อมเนื่องจากขาดความรู้ด้านการผลิตพืชแบบอนุรักษ์ดิน (3) ประชากรแฝงเนื่องจากประชากรที่อยู่เดิมยังไม่ได้สัญชาติและไม่ได้บัตรประชาชน และประชากรเพิ่มขึ้นจำนวนมากทำให้เกิดปัญหาที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัญหายาเสพติด (4) ปัญหาหมอกควันจากการเผาพื้นที่เพื่อเตรียมแปลงเกษตรของเกษตรกรในชุมชน และประเทศพม่า (5) ปัญหาของการเสียเปรียบด้านการผลิตและการตลาดของผู้ผลิตรายย่อยและกาแพที่ไม่สามารถขายได้คุณภาพคงที่และปริมาณ (ข้อมูล

จากรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนบูรณาการพัฒนาศูนย์น้ำ
สาละวิน กก และโขง ปี พ.ศ.2555)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้นสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงจึงได้กำหนดให้มีการ
ดำเนินการงานวิจัยเพื่อสนับสนุนการพัฒนาในพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวงแม่สองขึ้น
โดยมุ่งเน้นการวิจัยเพื่อตอบสนองต่อปัญหาและการตัดสินใจของเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายที่
สอดคล้องกับภูมิสังคม เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่และเกษตรกรในการ
วิเคราะห์สภาพปัญหา การกำหนดแนวทางการพัฒนา และงานวิจัยที่ตอบสนองแนวทางการ
พัฒนาของพื้นที่ และมุ่งส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการทดสอบงานวิจัยในพื้นที่เกษตรกร
ควบคู่ไปกับการพัฒนากระบวนการดำเนินงาน รวมทั้งผลิตโครงการวิจัยได้รับการถ่ายทอด
ไปสู่เกษตรกรโดยเจ้าหน้าที่ในพื้นที่และเกษตรกรต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกชุมชนในการดำเนินงาน
- 2) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่เพื่อการวิจัยและพัฒนาพื้นที่เป้าหมาย
- 3) เพื่อกำหนดประเด็นงานวิจัยและแนวทางการดำเนินงานที่สามารถสนับสนุนการ
พัฒนาในพื้นที่
- 4) เพื่อทดสอบเทคโนโลยีการป้องกันกำจัดหนอนเจาะลำต้นกาแฟ
- 5) เพื่อทดสอบเทคโนโลยีโครงการหลวงในการผลิตพืชผัก
- 6) เพื่อสำรวจ รวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืช
ท้องถิ่นในชุมชน

3. ขอบเขตโครงการวิจัย

- 1) กำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกชุมชนในการดำเนินงาน
- 2) วิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่เพื่อการวิจัยและพัฒนาพื้นที่เป้าหมาย
- 3) กำหนดประเด็นงานวิจัยและแนวทางการดำเนินงานที่สามารถสนับสนุนการพัฒนา
ในพื้นที่
- 4) ทดสอบเทคโนโลยีการป้องกันกำจัดหนอนเจาะลำต้นกาแฟ
- 5) ทดสอบเทคโนโลยีโครงการหลวงในการผลิตพืชผัก
- 6) สำรวจ รวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืช
ท้องถิ่นในชุมชน